

До спеціалізованої вченої ради
ДФ 70.895.045 у Хмельницькому
університеті управління та права імені
Леоніда Юзькова

РЕЦЕНЗІЯ

кандидата юридичних наук, доцента, заслуженого юриста України
Тутовця Юрія Миколайовича на дисертацію Балова Павла Олександровича на
тему «Спрощені порядки кримінального провадження у стадії досудового
розслідування», подану на здобуття освітньо-наукового ступеня доктора
філософії з галузі знань 08 Право за спеціальністю 081 Право

Ступінь актуальності теми дисертації. Процес удосконалення механізмів застосування спрощених порядків кримінального провадження у стадії досудового розслідування злочинів має свій початок з періоду зародження та до наших днів. Зокрема, у сучасних умовах знаковим є момент затвердження указом Президента України від 08 квітня 2008 року № 311/2008 «Концепції реформування кримінальної юстиції України», яка здобула свій розвиток з прийняттям Кримінального-процесуального кодексу України 2012 року та процес удосконалення не зупиняється й досі. Свідченням цьому є створення Комісії з питань правової реформи, як консультативно-дорадчого органу при Президентові України згідно із указом Президента України від 07 серпня 2019 року № 584/2019, та затвердження складу робочої групи з питань реформування кримінальної юстиції, а також низка змін до Кримінального-процесуального кодексу України, які регулюють питання спрощених порядків кримінального провадження у стадії досудового розслідування.

Проте, проблема ефективності кримінального судочинства продовжує залишатися актуальною. Зокрема, Комплексний стратегічний план реформування органів правопорядку, як частини сектору безпеки і оборони України на 2023-2027 роки, серед стратегічних пріоритетів визначає забезпечення дієвості і ефективності органів правопорядку та прокуратури, оперативності кримінального провадження з дотриманням міжнародних стандартів та принципу верховенства права. Вказану оперативність кримінального провадження планується забезпечити, у тому числі, шляхом розвитку альтернативних заходів вирішення кримінально-правових конфліктів, які застосовуватимуться на досудовій стадії кримінального провадження під час розслідування окремих видів кримінальних правопорушень, в тому числі завдяки оптимізації правил здійснення кримінального провадження у спрощеній, спеціальній та інших особливих формах, що безумовно підкреслює актуальність обраної теми дисертаційного дослідження.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Дисертант досить аргументовано обґрунтував вибір теми дослідження, чітко визначив мету та завдання, а також правильно окреслив об'єкт та предмет дослідження. Запропонована здобувачем структура дисертації дала змогу проаналізувати усі особливості спрощених порядків кримінального провадження у стадії досудового розслідування в Україні, та зробити аналіз застосування спрощених порядків кримінального провадження у США, державах континентальної Європи та Азії. Такий підхід допоміг автору зробити відповідні висновки та надати рекомендації щодо внесення змін до чинного законодавства України.

В ході дослідження дисертантом використано загальнонаукові та спеціальні методи.

При написанні роботи автор опрацював значний масив джерел (всього 281 джерело) з теорії та історії права, кримінального та кримінального процесуального права і проаналізував численні нормативно-правові акти.

Обґрунтованість та достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, обумовлена тим, що здобувач ґрунтовно дослідив нормативно-правове регулювання особливостей спрощених порядків кримінального провадження України та зарубіжних держав, використав значний об'єм емпіричної бази, а саме: проаналізував низку судових рішень, що містяться в ЄДРСР, рішення ЄСПЛ, правові позиції Верховного Суду, отримав результати анкетування 98 респондентів (15 суддів, 22 прокурори, 20 адвокатів, 23 слідчих, дізнавачів, 18 науково-педагогічних працівників), дослідив звіти про вчинення кримінальних правопорушень, звіти судів першої інстанції про розгляд матеріалів кримінального провадження.

Таким чином, достовірність та обґрунтованість положень, висновків та рекомендацій, отриманих Баловим П.О. у дисертаційному дослідженні, забезпечена завдяки використанню достатньої джерельної бази, матеріалів судової практики та статистичних даних, законодавства зарубіжних країн, правильно обраним методам наукового пошуку.

Новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, повнота їх викладу у наукових публікаціях. Рецензована робота є одним із перших у вітчизняній науці кримінального процесу спеціальних досліджень, в якому комплексно розглянуто доктринальні та прикладні проблеми реалізації інституту спрощених порядків кримінального провадження у стадії досудового розслідування.

У межах здійсненого дослідження отримано результати, що мають наукову новизну. Зокрема, автором обґрунтовано, що ключовою ознакою спрощених порядків кримінального провадження є їх раціоналізація (оптимізація), спрямована на економію процесуальних строків, сил і засобів.

Важливе теоретичне значення має надане автором визначення поняття «спрощення кримінального провадження в стадії досудового розслідування», як способу процесуальної організації досудового кримінального провадження, який з урахуванням низки чинників передбачає ліквідацію або спрощення окремих процедур у межах загального порядку досудового розслідування, а також запровадження диференційованих порядків з метою оптимізації кримінальної процесуальної діяльності, прискорення кримінального провадження та забезпечення найбільш ефективного виконання його завдань.

Найбільш прикладне значення роботи полягає у тому, що усі висновки та рекомендації автором викладено у вигляді конкретних пропозицій щодо удосконалення норм КПК України, які викладені в додатку Б (с.с. 232-235), є науково обґрунтованими та заслуговують на увагу законодавця.

Основні теоретичні положення, висновки і практичні результати, отримані в процесі роботи над дисертацією Балова П.О. опубліковано в 3-х наукових статтях у фахових наукових виданнях України, а також 6 тезах доповідей на науково-практичних конференціях, що відповідає вимогам, передбаченим постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» від 12 січня 2022 року № 44.

Основні положення дисертації, що виносяться на захист, у достатньому обсязі відображені в анотації до дисертації, зміст якої відповідає встановленим вимогам. Текст дисертації викладено у науковому стилі, літературною державною мовою.

Оцінка відсутності / наявності порушення академічної доброчесності.

Звернення здобувача до ідей, думок інших науковців містять посилання на відповідні джерела у дисертації. Порушень академічної доброчесності у тексті дисертаційного дослідження рецензентом не виявлено.

Викладене вище не виключає наявності у рецензованій роботі положень, які викликають певні застереження та можуть слугувати підставою для дискусії.

Разом із тим, слід відзначити, що характер наведених міркувань щодо окремих фрагментів роботи не виключає можливості спростування аргументів рецензента та в цілому не знижує наукової цінності представленого наукового дослідження.

Оформлення дисертації здійснене відповідно до вимог, передбачених наказом МОН України «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» від 12 січня 2017 року № 40, і не викликає зауважень.

Попри позитивну оцінку дисертаційного дослідження, воно, як і будь-яка праця, не позбавлене певних недоліків, суперечливих або таких, що потребують додаткової аргументації, положень.

1. КПК України у ст. 301 визначає особливості закінчення дізнання, а у ст. 302 КПК України закріплює право прокурора надіслати до суду обвинувальний акт, в якому останній зазначає клопотання про його розгляд у спрощеному порядку без проведення судового розгляду в судовому засіданні.

Автором дисертації пропонується доповнити ст. 301 частиною 6 в якій передбачити розширення прав прокурора, який може закрити кримінальне провадження та зобов'язати підозрюваного виконати у визначений строк один або кілька таких обов'язків: 1) публічно попросити вибачення у потерпілого; 2) відшкодувати потерпілому майнову шкоду або компенсувати фізичну або моральну шкоду; 3) сплатити до державного бюджету штраф у розмірі, визначеному прокурором; 4) пройти лікування від алкогольної або наркотичної залежності; 5) здійснити суспільно корисну діяльність (виконати роботи, надати послуги), визначені прокурором. Цілком зрозумілим є включення таких положень до кримінально-процесуального закону, оскільки воно є імплементацією реалізації американської моделі спрощеного кримінального провадження, що характеризується закріпленням надзвичайно широких дискреційних повноважень прокурора, який по суті має право «розпоряджатися» обвинуваченням.

Проте, на нашу думку, варто було б деталізувати п. 1 ч. 2 ст. 301 КПК України, яким вже передбачено право прокурора на закриття кримінального провадження, а також врахувати, що такі положення як «відшкодувати потерпілому майнову шкоду або компенсувати фізичну або моральну шкоду; сплатити до державного бюджету штраф у розмірі, визначеному прокурором» є досить оціночними і застосування їх на розсуд лише прокурора може мати корупційні ризики.

2. Розділ VI КПК України «Особливі порядки кримінального провадження» включає в себе глави 35-41, які врегульовують питання особливих порядків кримінального провадження на підставі угод; у формі приватного обвинувачення, щодо діяння, кримінальна протиправність якого була встановлена законом, що втратив чинність; щодо окремої категорії осіб; щодо неповнолітніх; щодо застосування примусових заходів медичного характеру та інші. Проте, питанням особливого режиму досудового розслідування, судового розгляду в умовах воєнного стану присвячено Розділ IX¹ КПК України. На нашу думку, дисертанту варто було б розглянути можливість, за обґрунтованої потреби, закріплення порядку досудового розслідування, судового розгляду в умовах воєнного стану в окремій главі у межах Розділу VI КПК України.

3. При розгляді дисертантом питання внесення змін до Глави 36 КПК України, зокрема ст. 477, висловлюються пропозиції щодо звуження положень кримінально-процесуального закону, оскільки пропонується визначити, що кримінальне провадження може бути розпочате лише за заявою потерпілого,

коли існуюча норма декларує кримінальне провадження у формі приватного обвинувачення, що зі змісту ч. 1 ст. 477 в діючій редакції і так впливає. Водночас пропонується й розширити права прокурора у випадку розслідування кримінальних проваджень за наявності службової чи іншої залежності, безпорадного стану потерпілого або, якщо він з інших причин не здатен самотійно захистити свої права та законні інтереси, прокурор має право розпочати досудове розслідування щодо кримінальних правопорушень, передбачених частиною першою цієї статті, без заяви потерпілого. У такому випадку пропозиція по перейменуванню Глави 36 буде не зовсім коректною.

Висловлені зауваження мають дискусійний або рекомендаційний характер та жодним чином не применшують загальну позитивну оцінку дисертаційного дослідження.

Висновки:

1. Дисертація Балова Павла Олександровича на тему «Спрощені порядки кримінального провадження у стадії досудового розслідування», є завершеною науковою працею, в якій отримані нові науково обґрунтовані результати, що у своїй сукупності мають значення для розвитку доктрини кримінального-процесуального права та правозастосовної практики.

2. Дисертація Балова П.О. виконана і оформлена у відповідності до вимог, визначених Порядком підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 19 травня 2023 року № 502), відповідає пунктам 6, 7, 8, 9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44.

3. Здобувач Балов Павло Олександрович заслуговує на присудження йому освітньо-наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право.

Рецензент

**професор кафедри кримінального
права та процесу Хмельницького
університету управління та права
імені Леоніда Юзькова,
кандидат юридичних наук, доцент,
заслужений юрист України**

Юрій ТУРОВЕЦЬ